



เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

ความไม่เท่าเทียมในการเรียกค่าทดแทนตามกฎหมายครอบครัว

จัดทำโดย นางอโนชา ซีวิตโสภณ
รหัส ๖๔๐๙๔๙

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๙
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ความไม่เท่าเทียมในการเรียกค่าทดแทนตามกฎหมายครอบครัว

อโนชา ซีวิตโสภณ^๑

บทนำ

ความเท่าเทียมทางเพศเป็นหลักประชาธิปไตยที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยรับรองให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน และจะเลือกปฏิบัติต่อบุคคลเพราะความแตกต่างทางเพศไม่ได้ โดยมีพระราชบัญญัติความเท่าเทียมทางเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ออกมาเน้นย้ำหลักการดังกล่าวอีกด้วย อย่างไรก็ตาม กฎหมายครอบครัวในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งถูกใช้บังคับมายาวนานนับแต่สมัยโบราณที่มีแนวคิดทางกฎหมายว่าผู้ชายเป็นใหญ่ มีบทบัญญัติหลายบทมาตราที่ชายและหญิงยังมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน แม้ต่อมาจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ในปัจจุบันก็ยังคงหลงเหลือความไม่เท่าเทียมทางเพศอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บางประการ โดยบทความนี้จะหยิบยกเฉพาะประเด็นความไม่เท่าเทียมในการเรียกค่าทดแทนตามกฎหมายครอบครัวซึ่งมีปัญหาว่า บทบัญญัติบางส่วนขัดกับหลักความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างทางเพศ ซึ่งเป็นหลักการประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยว่าเป็นเช่นนั้นหรือไม่ อย่างไร และจะมีแนวทางการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวอย่างไร

หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมทางเพศ

หลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะความแตกต่างทางเพศของบุคคลนั้นถือเป็นหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรอง ซึ่งหลักการดังกล่าวปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน คือ **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๗** ดังนี้

“บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคลฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้”

^๑ อธิบตีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

จากหลักการดังกล่าวเป็นการรับรองหลักความเท่าเทียมกันทางเพศ จะเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะความแตกต่างทางเพศระหว่างชายและหญิงมิได้

นอกจากนี้หลักการดังกล่าวได้มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติรับรองไว้คือ **พระราชบัญญัติความเท่าเทียมทางเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘** ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดมาตรการคุ้มครองผู้ถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศและป้องกันการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศอีกด้วย

พระราชบัญญัตินี้กำหนดให้นิยามคำว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ” ว่าเป็นการกระทำหรือไม่กระทำการใดอันเป็นการแบ่งแยก กีดกัน หรือจำกัดสิทธิประโยชน์ใด ๆ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม โดยปราศจากความชอบธรรม เพราะเหตุที่บุคคลนั้นเป็นเพศชายหรือเพศหญิง หรือมีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด

นอกจากนี้พระราชบัญญัตินี้ยังกำหนดให้มี “คณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ” เรียกโดยย่อว่า “คณะกรรมการ วลพ.” และมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ และมีบทบัญญัติเรื่องการชดเชยและเยียวยาผู้เสียหายด้วย

หลักกฎหมายเรื่องการเรียกค่าทดแทนในกฎหมายครอบครัว

การเรียกค่าทดแทนตามกฎหมายครอบครัวมีอยู่หลายกรณี แต่ในที่นี้จะขอกกล่าวถึงสิทธิเรียกค่าทดแทนของสามีหรือภริยาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กรณีที่ภริยาหรือสามีมีชู้ ซึ่งหลักดังกล่าวปรากฏใน **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓** ดังนี้

“เมื่อศาลพิพากษาให้หย่ากันเพราะเหตุตามมาตรา ๑๕๑๖ (๑) ภริยาหรือสามีมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากสามีหรือภริยาและจากผู้ซึ่งได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่อง หรือผู้ซึ่งเป็นเหตุแห่งการหย่านั้น

สามีจะเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งล่วงเกินภริยาไปในการทำงานชู้สาวก็ได้ และภริยาจะเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่แสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีในการทำงานชู้สาวก็ได้”

บทบัญญัติดังกล่าววางหลักการเรื่องการเรียกค่าทดแทนตามกฎหมายครอบครัวระหว่างสามีภริยา แบ่งเป็น ๒ กรณี คือ กรณีตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรคหนึ่ง เป็นเรื่องการเรียกค่าทดแทนกรณีที่มีการหย่ากันตามเหตุในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๑๖ (๑)^๒ มีผลให้ สามีหรือภริยา มีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากภริยาหรือสามีที่ก่อเหตุการหย่าและจากผู้ที่ถูกสามีหรือภริยาที่ก่อเหตุหย่า นั้นยกย่องฉ้อสามีหรือภริยา หญิงหรือชายชู้ได้ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวจะระบุเงื่อนไขการฟ้องหย่าและการเรียกค่าทดแทนระหว่างสามีหรือภริยาเป็นเงื่อนไขเดียวกัน

กรณีที่สอง ตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรคสองเป็นกรณีการเรียกค่าทดแทนจากชู้ ในกรณีที่ ไม่จำเป็นต้องมีการหย่ากัน ทั้งนี้แม้บทบัญญัติดังกล่าวจะไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าสามีหรือภริยาสามารถ

^๒ มาตรา ๑๕๑๖ เหตุฟ้องหย่ามีดังต่อไปนี้

(๑) สามีหรือภริยาอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉ้อสามีหรือภริยา เป็นชู้หรือมีชู้ หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาชญา อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

เรียกค่าทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสองได้แม้ไม่มีการหย่าหรือฟ้องหย่าแต่ศาลฎีกาวินิจฉัยวางหลักการดังกล่าวไว้เป็นบรรทัดฐานตลอดมาโดยคำพิพากษาศาลฎีกา^๓ นอกจากนี้แม้ขณะฟ้องเรียกค่าทดแทนจะมีการหย่ากันแล้ว ผู้เรียกค่าทดแทนก็สามารถเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรคสองได้เช่นกัน เนื่องจากไม่ได้มีบทบังคับว่าจะต้องไม่มีการฟ้องหย่าหรือไม่มีการจดทะเบียนหย่าจึงจะเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรคสองได้^๔

เงื่อนไขและหลักการที่จะเรียกค่าทดแทนตามวรรคสองดังกล่าว ซึ่งเป็นการเรียกโดยไม่จำเป็นต้องมีการหย่านั้น สามารถพิจารณาได้ดังนี้

๑. กรณีสามีเป็นผู้เรียกค่าทดแทน เป็นการเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งล่วงเกินภริยาไปในทำนองชู้สาว ซึ่งจะเห็นได้ว่าตามบทบัญญัติมาตรา ๑๕๒๓ วรรคสองนั้นไม่มีการระบุเพศผู้ถูกเรียกค่าทดแทนกรณีนี้ไว้ ถ้ามีชายหรือหญิงมาล่วงเกินภริยาของตนในทำนองชู้สาว สามีย่อมเรียกค่าทดแทนได้ไม่ว่าผู้ที่ล่วงเกินจะเป็นชายหรือหญิง เนื่องจากอาจเป็นไปได้ที่ภริยาของตนจะถูกหญิงอื่นล่วงเกินในทำนองชู้สาว ไม่จำกัดว่าผู้กระทำจะต้องเป็นชายเท่านั้น ซึ่งตรงกับสภาพความเป็นจริงที่อาจเกิดขึ้น นอกจากนี้เงื่อนไข การเรียกคือภริยาของตนถูกล่วงเกินในทำนองชู้สาวเท่านั้น ความหมายของการล่วงเกินทำนองชู้สาว อาจพิจารณาจากความหมายของคำว่า “ชู้” และ “ชู้สาว” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^๕ ซึ่งจะมีความหมายและเงื่อนไขกว้างขวางกว่ากรณีที่ภริยาเป็นผู้เรียกค่าทดแทน

๒. กรณีภริยาเป็นผู้เรียกค่าทดแทน จะเห็นได้ว่าตามบทบัญญัติดังกล่าวระบุว่า ภริยาเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นได้ อันเป็นการระบุเพศผู้ถูกเรียกค่าทดแทนโดยเฉพาะเจาะจง เป็นเงื่อนไขแรกที่ทำให้เห็นถึงความแตกต่าง เพราะกรณีสามีเรียกค่าทดแทนสามารถเรียกจากชายหรือหญิงก็ได้ ดังนั้นแม้ในทางความเป็นจริง สามีอาจมีความสัมพันธ์กับชายหรือหญิงในทำนองชู้สาวก็ได้ แต่กฎหมายกำหนดให้สิทธิภริยาเรียกค่าทดแทนได้จากผู้ที่ เป็นหญิงเท่านั้น

นอกจากเงื่อนไขแรกดังกล่าวแล้ว ยังมีเงื่อนไขที่สองที่แตกต่างกันจากกรณีสามีเป็นผู้เรียกค่าทดแทนอีกด้วย กล่าวคือ ผู้ถูกเรียกค่าทดแทนซึ่งเป็นหญิงต้องแสดงตนโดยเปิดเผยด้วยว่ามีความสัมพันธ์กับสามีในทำนองชู้สาว ซึ่งหลักการเรื่องต้องแสดงตนโดยเปิดเผยนี้ ไม่ปรากฏเป็นเงื่อนไขอยู่ในกรณีที่สามีเป็นผู้เรียกค่าทดแทน จึงเป็นการเพิ่มเงื่อนไขในการเรียกค่าทดแทนที่เป็น การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุความแตกต่างทางเพศ

^๓ คำพิพากษาที่วินิจฉัยตามหลักดังกล่าว เช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๑๓๐/๒๕๔๘ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๙๔/๒๕๓๙

^๔ โปรดดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๖๑/๒๕๖๐

^๕ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ “ชู้” หมายความว่า

(๑) น. คู่รัก

(๒) น. การล่วงประเวณี เช่น เล่นชู้, ชายหรือหญิงที่ลอบลักสม์ครสังวาสเป็นผิวเมียกัน

(๓) น. ชายผู้ล่วงประเวณี

(๔) น. ชายที่ร่วมประเวณีกับภรรยาคนอื่น, หญิงที่ยังมีสามีอยู่แล้วร่วมประเวณีกับชายอื่น เรียกว่า หญิงมีชู้, เรียกชายหรือหญิงที่ไฝในทางชู้สาว ว่า เจ้าชู้.

ส่วน “ชู้สาว” มีความหมายว่า ว. รัก ๆ ใคร่ ๆ, เชิงกามรมณ์, เช่น เรื่องชู้สาว.

สภาพปัญหาความไม่เท่าเทียมในการเรียก ค่าทดแทนตามกฎหมายครอบครัว

จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสองดังกล่าว หากพิจารณาแล้วจะพบปัญหาเกี่ยวกับความเท่าเทียมกันในทางเพศ กล่าวคือ ในกรณีที่ไม่มีภรรยา หรือพ้องหย่า กรณีชายผู้เป็นสามีเป็นผู้เรียกค่าทดแทนนั้น ผู้ถูกเรียกจะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ และเป็นผู้ที่มาล่วงเกินภริยาตนในทำนองชู้สาว ซึ่งจากถ้อยคำที่ปรากฏจะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะภริยาตน จะยินยอมหรือไม่ สามีก็สามารถเรียกได้ อาจเป็นกรณีที่ภริยามีชู้โดยภริยาสมัครใจยินยอม หรือกรณีที่ ภริยาถูกบุคคลอื่นมาล่วงเกินทางชู้สาวโดยภริยามีได้ยินยอม ย่อมเข้าเงื่อนไขที่สามีเรียกค่าทดแทน จากผู้มาล่วงเกินได้ตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว

ในขณะเดียวกัน บทบัญญัติกรณีภริยาเป็นผู้เรียกค่าทดแทน ระบุว่าผู้ถูกเรียกต้องเป็นหญิง อื่นเท่านั้น จะเรียกค่าทดแทนจากผู้ที่ เป็นชายมิได้ สิทธิการเรียกค่าทดแทนของภริยาจึงแคบกว่าสิทธิ การเรียกค่าทดแทนของสามี และขัดกับสภาพความเป็นจริงที่สามีอาจมีความสัมพันธ์ทางชู้สาวกับเพศ เดียวกันก็ได้ นอกจากนี้การที่กฎหมายระบุว่าผู้ถูกเรียกต้องเป็นหญิงอื่นที่มีความสัมพันธ์กับสามี ในทางชู้สาว คำว่า “มีความสัมพันธ์” นั้น น่าจะมีความหมายว่าทั้งสามีและหญิงอื่นสมัครใจยินยอม มีความสัมพันธ์กัน ส่วนกรณีที่สามีของตนถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยไม่สมัครใจ เช่น สามีถูกกระทำ โดยสามีไม่สมัครใจ ภริยาย่อมเรียกค่าทดแทนตามบทบัญญัตินี้มิได้^๖

นอกจากนี้บทบัญญัติดังกล่าวยังเพิ่มเงื่อนไขกรณีภริยาเป็นผู้เรียกค่าทดแทนขึ้นมา คือ การกระทำที่จะถูกเรียกค่าทดแทนได้ ต้องเป็นการที่หญิงอื่นมีความสัมพันธ์กับสามีในทำนองชู้สาว โดยเปิดเผยด้วย การกำหนดเงื่อนไขดังกล่าว ทำให้ภริยาไม่สามารถเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นได้ หากเป็นกรณีลักลอบมีความสัมพันธ์ทางชู้สาวโดยไม่เปิดเผย ซึ่งการกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวเพิ่มเข้าไป ทำให้ภริยาที่จะเรียกค่าทดแทนตามกฎหมายดังกล่าวจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า การมีความสัมพันธ์ทำนอง ชู้สาวนั้นกระทำโดยเปิดเผย ต่างจากกรณีสามีเรียกค่าทดแทนที่สามารถเรียกค่าทดแทนได้แม้การ มีชู้นั้นมีได้กระทำโดยเปิดเผย ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงการมีชู้ไม่ว่าจะแอบลักลอบกระทำหรือกระทำ โดยเปิดเผยก็เป็นการละเมิดสิทธิของคู่สมรสอย่างร้ายแรงเช่นเดียวกัน

การที่กฎหมายครอบครัวบัญญัติให้สิทธิไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวมีผลให้หญิงไม่ได้รับสิทธิ เท่าเทียมกับชายในการเรียกค่าทดแทน โดยพิจารณาปัญหาความไม่เท่าเทียมในหลักการดังกล่าวได้ จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ดังนี้

คำพิพากษาที่โจทก์ซึ่งเป็นภริยาไม่สามารถนำสืบได้ว่ากระทำโดยเปิดเผย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๕๘๘/๒๕๖๑

วินิจฉัยว่า ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง โจทก์ซึ่งเป็นภริยาโดยชอบด้วยกฎหมาย มีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นได้นั้น ต้องมีข้อเท็จจริงว่า หญิงอื่นแสดงตนว่ามีความสัมพันธ์

^๖ ในเรื่องนี้ยังไม่มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาวางหลักไว้ชัดเจนว่า มีความสัมพันธ์ในทำนองชู้สาว ทั้งสองฝ่ายต้องสมัครใจหรือไม่ แต่ถ้าดู จากถ้อยคำน่าจะมีความหมายว่าทั้งสองฝ่ายต้องสมัครใจ ซึ่งเป็นการใช้ถ้อยคำแตกต่างจากกรณีสามีเรียกซึ่งน่าจะมีความหมายชัดเจน ว่า กรณีสามีเรียกค่าทดแทนนั้น ภริยาจะสมัครใจหรือไม่สมัครใจก็สามารถเรียกได้ อย่างไรก็ตามกรณีภริยาจะเรียกค่าทดแทนกรณีสามี ถูกล่วงเกินทางเพศ ภริยาอาจใช้บทบัญญัติในเรื่องละเมิดทั่วไปเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ หากสามารถพิสูจน์ได้ว่าการกระทำดังกล่าว เป็นละเมิดและทำให้ตนเสียหาย

กับสามีตนในทำนองชู้สาว “โดยเปิดเผย” หน้าที่นำสืบให้ได้ความเช่นนั้นจึงตกแก่โจทก์ การที่โจทก์นำสืบว่า จำเลยได้มีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับ ช. สามีโจทก์ โดยได้ติดต่อกันทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ส่งข้อความทางโทรศัพท์ ส่งข้อความ (Chat) ทางระบบเครือข่ายไลน์ มีการนัดหมายกันไปมีเพศสัมพันธ์กันตามสถานที่ต่าง ๆ และมีคลิปวิดีโอภาพการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างจำเลยกับ ช. รวมถึง ช. ได้ส่งดอกไม้ให้จำเลยเป็นประจำ และโอนเงินเข้าบัญชีจำเลย โจทก์ได้มีหนังสือร้องเรียนถึงพฤติกรรมจำเลยไปที่กรรมการผู้จัดการใหญ่ธนาคาร ก. เพื่อให้ตรวจสอบพฤติกรรมและตั้งกรรมการสอบสวนทางวินัยจำเลย แต่โจทก์มีตัวโจทก์มาเบิกความเพียงปากเดียวว่า จำเลยกับ ช. มีพฤติกรรมดังกล่าว แม้จำเลยยอมรับในรายงานกระบวนการพิจารณาว่า จำเลยมีเพศสัมพันธ์กับ ช. จริง แต่จำเลยก็ไม่ได้รับว่าตนเองอยู่ในฐานะภริยาอีกคนของ ช. หรือ ช. ได้มีพฤติกรรมยกย่องตนเองฉันภริยาแต่อย่างใด ภาพถ่ายและคลิปวิดีโอโจทก์ได้มาจาก ช. ทั้งสิ้น โดย ช. เก็บไว้ในโน้ตบุ๊ก flashdrive และ external harddisk ช. เป็นผู้อธิบายให้โจทก์ฟังว่าสถานที่ต่าง ๆ คือที่ใดแสดงให้เห็นว่า การที่โจทก์รู้เห็นถึงความสัมพันธ์ของ ช. กับจำเลยเกิดจากคำบอกเล่าของสามีของโจทก์เองหาใช่การกระทำของทั้ง ช. และจำเลย ที่มีการแสดงออกโดยเปิดเผยจนเป็นที่รับรู้และเข้าใจต่อบุคคลอื่นไม่ ไม่ปรากฏพฤติกรรมว่า ช. ได้เลี้ยงดูยกย่องจำเลยเป็นภริยา หรือแยกไปอาศัยอยู่กินด้วยกัน หรือพาจำเลยไปเปิดตัวต่อผู้อื่นในที่ชุมชน หรือพาไปตามสถานที่ต่าง ๆ แบบเปิดเผย ไม่มีการแสดงออกทั้งภาพถ่าย และการระบุสถานะในสื่อสังคมออนไลน์ปรากฏต่อสาธารณชน ไม่มีพยานบุคคลอื่นที่รู้เห็นความสัมพันธ์ของบุคคลทั้งสองไม่ว่าพนักงานโรงแรม พนักงานรักษาความปลอดภัย บิดามารดา เพื่อนร่วมงานของจำเลยที่ธนาคาร ก. ที่สาขาพญา เพื่อนร่วมงานของโจทก์ เพื่อนของ ช. ลำพังเพียงรูปถ่ายของจำเลยกับ ช. ที่ไปมีเพศสัมพันธ์ตามสถานที่ต่าง ๆ และคลิปวิดีโอที่โจทก์ได้มาจากสามีตนเอง ไม่ใช่สิ่งที่สื่อถึงเจตนาที่แท้จริงของบุคคลทั้งสองว่าต้องการมีความสัมพันธ์แบบเปิดเผย โจทก์ก็นำพยานหลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้มาได้ด้วยความยินยอมของ ช. โจทก์ส่งภาพการมีเพศสัมพันธ์ของจำเลยกับ ช. ไปให้ ส. น้องสาวจำเลยทางเครือข่ายไลน์ ทำให้เป็นที่เผยแพร่ไปในสังคม อันเป็นการกระทำด้วยตัวโจทก์เอง หาใช่จำเลยเป็นคนเผยแพร่ไม่ การกระทำดังกล่าวจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคนที่ย่อมต้องปกปิด แอบลักลอบกระทำกันในที่ลับ แม้ว่าอาจเป็นการละเมิดสิทธิในครอบครัวของโจทก์กับผู้เป็นภริยา แต่โจทก์ย่อมไม่สามารถเรียกค่าทดแทนจากจำเลยได้ เพราะจำเลยไม่ได้แสดงตนโดยเปิดเผยว่ามีความสัมพันธ์กับสามีโจทก์ในทำนองชู้สาวตามนัยแห่งบทบัญญัติมาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๘๕๑/๒๕๕๕

วินิจฉัยว่า ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง การที่ภริยาจะเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่มีความสัมพันธ์กับสามีของตนในทำนองชู้สาวได้ก็เฉพาะแต่หญิงนั้นต้องแสดงตนโดยเปิดเผยว่ามีความสัมพันธ์กับสามีของตนในทำนองชู้สาว เมื่อโจทก์เพียงแต่สงสัยในความสัมพันธ์ระหว่างสามีโจทก์กับจำเลย เช่น การที่สามีโจทก์ไปค้าประกันหนี้เช่าซื้อรถยนต์ให้จำเลย การรับฟังผู้อื่นเล่ามาว่ามีคนต้องการโทรศัพท์ไปหาสามีโจทก์ เมื่อโทรหาจำเลยก็ติดต่อกับสามีโจทก์ก็ได้ หรือมีผู้เล่าว่าสามีโจทก์ไปหาจำเลยที่บ้านเช่า แต่ไม่ปรากฏว่า มีพยานอื่นสนับสนุนยังไม่พอฟังว่าเป็นการแสดงตนโดยเปิดเผย ทั้งการที่จำเลยกับสามีโจทก์อยู่ด้วยกันตามลำพังในโรงแรมซานเมือง แม้เป็นพฤติกรรมที่ทำให้น่าเชื่อว่าจำเลยอาจจะไปมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามีโจทก์ก็ตาม แต่เมื่อ

สิทธิที่โจทก์จะเรียกค่าทดแทนจากจำเลยนั้น จำเลยต้องแสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีโจทก์ในทำนองชู้สาวเท่านั้น แต่การกระทำดังกล่าวมีลักษณะเป็นการลักลอบและพยายามปกปิดการกระทำให้ทราบกันตามลำพังระหว่างจำเลยและสามีโจทก์ โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากจำเลย

หมายเหตุ

ทั้งสองคดีข้างต้นเป็นกรณีที่ศาลฟังว่าพยานหลักฐานของโจทก์ซึ่งเป็นภริยาไม่พอฟังว่าจำเลยมีความสัมพันธ์กับสามีของโจทก์ฉันทู้สาวโดยเปิดเผย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่โจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีความสัมพันธ์กันโดยเปิดเผย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๙๖๔/๒๕๖๒

วินิจฉัยว่า คำฟ้องโจทก์ขอเรียกค่าทดแทนจากจำเลย ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง ที่บัญญัติว่า “ภริยาจะเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่แสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีในทำนองชู้สาวก็ได้” จากพฤติการณ์ที่สามีโจทก์ไปพบจำเลยที่บ้านเช่าของจำเลยในช่วงเวลากลางคืนบ่อยครั้ง โดยขับรถมาเองหรือมาพร้อมกับจำเลยก็ตาม บางครั้งกินนอนพักค้างคืนที่บ้านจำเลยและกลับออกมาในตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น อีกทั้งสามีโจทก์ยังมีกุญแจที่ใช้เปิดประตูเข้าออกบ้านจำเลยได้เอง แม้ในยามกลางดึกซึ่งเป็นเวลาที่จำเลยเข้านอนแล้วก็สามารถเข้าบ้านจำเลยโดยไม่ต้องรอให้จำเลยเปิดประตูบ้านให้ อันแสดงให้เห็นว่าจำเลยกับสามีโจทก์มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกันมากกว่าที่จะเป็นเพียงนายจ้างหรือลูกจ้างกันตามปกติธรรมดา การที่จำเลยเป็นหญิงที่แต่งงานมีสามีแล้ว ยินยอมให้สามีโจทก์ซึ่งเป็นชายอื่นเข้าออกบ้านจำเลยในเวลากลางคืนบ่อยครั้ง รวมทั้งให้มานอนค้างคืนที่บ้านแล้วออกจากบ้านไปช่วงเช้าของวันรุ่งขึ้น โดยบางครั้งมีการแต่งกายออกไปทำงานพร้อมกัน ย่อมทำให้เพื่อนบ้านหรือบุคคลอื่นที่พบเห็นถึงพฤติกรรมระหว่างจำเลยกับสามีโจทก์เข้าใจได้ว่า จำเลยกับสามีโจทก์มีความสัมพันธ์ฉันทู้สาวกัน พฤติการณ์เช่นนี้เป็นการที่จำเลยได้แสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าจำเลยมีความสัมพันธ์ฉันทู้สาวกับสามีโจทก์แล้ว โจทก์จึงมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากจำเลยได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๘๔๒/๒๕๕๙

วินิจฉัยว่า ทั้งก่อนและหลังจากจำเลยทราบว่า ท. มีโจทก์เป็นภริยาแล้ว จำเลยยังติดต่อกับหาสมาคมกับ ท. และติดตาม ท. มาถึงสถานที่ทำงาน อยู่ในห้องทำงานของ ท. และมีเพศสัมพันธ์กัน ซึ่งมีใช้ที่โหลฐาน ปกปิดมิดชิดไม่มีผู้ใดล่วงรู้ เมื่อกองงานและเพื่อนร่วมงาน ท. ทราบว่า ท. มีภริยาแล้ว และพบเห็นจำเลยกับ ท. มาที่บริษัท โดยจำเลยแสดงตนโดยเปิดเผยว่าจำเลยกับ ท. มีความสัมพันธ์กันเป็นพิเศษ หลังจากจำเลยทราบว่า ท. มีภริยาแล้ว ย่อมทำให้วิญญาณชนทั่วไปมีเหตุอันควรเชื่อและเข้าใจว่าจำเลยมีความสัมพันธ์ในทำนองชู้สาวกับ ท. มากกว่าที่จะรู้จักกันในฐานะลูกค้าหรือบุคคลธรรมดาที่รู้จักกันทั่วไป ข้อเท็จจริงฟังว่าจำเลยได้แสดงตนโดยเปิดเผยว่าจำเลยมีความสัมพันธ์กับ ท. สามีโจทก์ในทำนองชู้สาวตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง แล้ว พฤติการณ์แห่งคดีที่ฟังยุติมาข้างต้นมีอาจแปลความว่า การกระทำของจำเลยมีลักษณะลักลอบมีเพศสัมพันธ์กับ ท. และพยายามปกปิดการกระทำให้ทราบกันตามลำพังระหว่างจำเลยกับ ท.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๘๑๘/๒๕๕๑

วินิจฉัยว่า โจทก์ฟ้องเรียกค่าทดแทนจากจำเลย โดยอ้างเหตุว่า จำเลยคบหากับ พ. ในลักษณะชู้สาวและจำเลยแสดงตนโดยเปิดเผยว่าเป็นภริยาของ พ. เป็นการฟ้องเรียกค่าทดแทนจากจำเลยตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง ซึ่งเป็นบทบัญญัติในบรรพ ๕ เป็นการเฉพาะ มิใช่คดีละเมิดธรรมดา ถือเป็นคดีเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัว ไม่ต้องห้ามมิให้อุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตาม ป.วิ.พ. มาตรา ๒๒๔ วรรคสอง ประกอบ พ.ร.บ. จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.๒๕๓๔ มาตรา ๖

โจทก์อ้างเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกเป็นพยานไม่จำเป็นต้องส่งสำเนาเอกสารดังกล่าวให้แก่จำเลยตาม ป.วิ.พ. มาตรา ๙๐ (๒)

จำเลยไปปรับปรนอาหารกับ พ. ร่วมกับเพื่อนของจำเลยและเพื่อนของ พ. โดยมีการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ในลักษณะใกล้ชิดเป็นพิเศษเกินกว่าความสัมพันธ์ในระดับคนที่รู้จักในการทำงานทั่วไปและการที่จำเลยไปพักที่โรงแรมทั้งสองแห่งกับ พ. โดยพักอยู่ห้องเดียวกันและมีเพศสัมพันธ์กัน แม้ผู้เห็นเหตุการณ์จะเป็นเพื่อนของ พ. เพื่อนของจำเลยและพนักงานโรงแรมก็เป็นการแสดงตัวอย่างเปิดเผยว่ามีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกันแล้ว โจทก์จึงมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากจำเลยได้

โจทก์ฟ้องเรียกค่าทดแทนจากจำเลยซึ่งเป็นหญิงอื่นที่แสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีโจทก์ในทำนองชู้สาวตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง ซึ่งกฎหมายไม่ได้บังคับว่าจะต้องมีการฟ้องหย่าก่อนจึงจะมีสิทธิฟ้องเรียกค่าทดแทนได้ ย่อมไม่ใช่การฟ้องเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรคหนึ่ง ซึ่งจะต้องมีการฟ้องหย่าโดยอาศัยเหตุตามมาตรา ๑๕๑๖ (๑) เสียก่อนจึงจะมีสิทธิฟ้องได้

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวที่ยกตัวอย่างมาจะเห็นได้ว่า ศาลฎีกาวางแนวทางการค่อนข้างเคร่งครัดว่า ภริยาจะเรียกค่าทดแทนจากหญิงชู้ได้ ภริยามีภาระการพิสูจน์ให้ชัดเจนว่าหญิงอื่นที่ถูกเรียกค่าทดแทนมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามีโดยเปิดเผย ซึ่งโดยปกติการเป็นชู้มักเป็นพฤติกรรมที่ลักลอบปกปิดกระทำ ทำให้พิสูจน์ได้ยาก และแม้จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นชู้กันจริงก็มีองค์ประกอบเพิ่มเติมว่าต้องเป็นชู้กันโดยเปิดเผย คือบุคคลอื่น ผู้พบเห็นหรือคนทั่วไปสามารถทราบได้ว่าหญิงดังกล่าวเป็นชู้กับสามีโจทก์ ทั้งที่ภริยามีเรียกค่าทดแทนจากชู้ของภริยา สามีไม่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าว เพียงพิสูจน์ได้ว่าผู้ถูกเรียกค่าทดแทนมาล่วงเกินภริยาของตนในทำนองชู้สาวก็เพียงพอแล้ว

จากเงื่อนไขการเรียกค่าทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสองดังกล่าว แสดงให้เห็นความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศชายและหญิงในสิทธิของการเรียกค่าทดแทนตามกฎหมายครอบครัว เนื่องจากสามีสามารถเรียกค่าทดแทนจากผู้ล่วงเกินภริยาซึ่งจะเป็นเพศใดก็ได้ และเป็นเพียงการล่วงเกินภริยาไปในทำนองชู้สาวก็เข้าเงื่อนไขแล้ว ไม่ต้องคำนึงว่าภริยาจะสมัครงใจหรือไม่ อาจเป็นกรณีที่ภริยาถูกบุคคลอื่นกระทำอนาจารโดยไม่สมัครงใจก็เข้าเงื่อนไขที่สามีจะเรียกค่าทดแทนจากผู้กระทำอนาจารตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว นอกจากนี้การกระทำดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเป็นการกระทำโดยเปิดเผยด้วย หากเป็นการลักลอบเป็นชู้สามีเพียงพิสูจน์ได้ว่าบุคคลที่ถูกเรียกค่าทดแทนเป็นชู้กับภริยาจริง ล่วงเกินภริยาในทำนองชู้สาวจริง

แม้เป็นการกระทำโดยปกปิด กระทำในที่ลับโดยบุคคลทั่วไปไม่รู้เห็นข้อเท็จจริงดังกล่าว ก็เป็นการกระทำที่เข้าเงื่อนไขที่สามีจะเรียกค่าทดแทนได้แล้ว ในขณะที่เดียวกัน กรณีภริยาจะเรียกค่าทดแทนได้จากหญิงเท่านั้น ไม่สามารถเรียกค่าทดแทนจากชายอื่นตามบทบัญญัติดังกล่าวได้ และการกระทำที่ภริยาจะเรียกค่าทดแทนได้ ต้องเป็นการมีความสัมพันธ์ในทำนองชู้สาวโดยเปิดเผยด้วย ซึ่งภริยาต้องพิสูจน์ถึงการเป็นชู้กันและต้องเป็นการกระทำโดยเปิดเผยที่ผู้อื่นสามารถพบเห็นสามารถเข้าใจได้ว่าหญิงผู้ถูกเรียกค่าทดแทนเป็นชู้กับสามีของตน ซึ่งเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้ยาก เพราะโดยสภาพแล้วการมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวของผู้ที่มีสามีภริยาชอบด้วยกฎหมายอยู่แล้วกับชู้นั้น มักเป็นเรื่องที่ลึกลับกระทำการกันโดยปกปิด บุคคลทั่วไปไม่ทราบและรู้เห็น จะเห็นได้จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ภริยาแพ็คดีการฟ้องเรียกค่าทดแทนเพราะไม่สามารถพิสูจน์องค์ประกอบที่เป็นการกระทำโดยเปิดเผยได้ ในขณะที่สามีไม่ต้องพิสูจน์องค์ประกอบดังกล่าว

แนวความคิดความไม่เท่าเทียมทางเพศนี้เป็นแนวคิดที่หลงเหลือมาจากแนวคิดสมัยโบราณที่ผู้ชายเป็นใหญ่ บทบัญญัติตามกฎหมายเก่าได้มีการทยอยแก้ไขกฎหมายเพื่อปรับให้หญิงและชายมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายมากขึ้น เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันทางเพศอันเป็นการดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาค และการไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะความแตกต่างทางเพศของบุคคลตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และตามพระราชบัญญัติความเท่าเทียมทางเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ แต่บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา ๑๕๓๒ วรรคสองยังไม่มีมีการแก้ไขให้สิทธิเรียกค่าทดแทนของชายและหญิงตามกฎหมายครอบครัวเป็นไปโดยเท่าเทียมและภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน เพื่อมิให้เป็นการเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างทางเพศ

ข้อเสนอแนะ

เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เห็นสมควรเสนอให้แก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสองโดยใช้ถ้อยคำและเงื่อนไขเดียวกันกับทั้งกรณีสามีหรือภริยาเรียกค่าทดแทน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดและหลักการความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมเพราะความแตกต่างทางเพศของบุคคล โดยแก้ไขบทบัญญัติเดิมเป็นว่า

มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง

“สามีจะเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งล่วงเกินภริยาไปในทำนองชู้สาวก็ได้ และภริยาจะเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งล่วงเกินสามีไปในทำนองชู้สาวก็ได้”

ซึ่งเมื่อแก้ไขถ้อยคำและเงื่อนไขตามกฎหมายดังกล่าวแล้วจะมีผลเปลี่ยนแปลงหลักกฎหมายคือ

๑. ทั้งสามีหรือภริยาสามารถเรียกค่าทดแทนได้จากผู้ถูกเรียกค่าทดแทนได้ ไม่ว่าจะผู้ถูกเรียกค่าทดแทนจะเป็นเพศใด ต่างจากบทบัญญัติเดิมที่ให้ภริยาเรียกได้เฉพาะจากบุคคลที่เป็นหญิงเท่านั้น

๒. เพียงการกระทำที่เป็นการล่วงเกินทางเพศในทำนองชู้สาว ทั้งสามีหรือภริยาก็เรียกค่าทดแทนได้ภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน ไม่ต้องคำนึงถึงว่าเป็นการสมครใจมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวของคู่สมรสอีกฝ่ายด้วยหรือไม่

๓. ทั้งสามีหรือภริยาผู้เรียกค่าทดแทนไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำโดยเปิดเผย ต่างจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสองเดิม ซึ่งภริยาที่มีภาระการพิสูจน์ว่าการมีความสัมพันธ์ฉันคู่สวานั้นเป็นการกระทำโดยเปิดเผย ซึ่งเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้ยาก ในขณะที่หากสามีจะเรียกค่าทดแทนไม่มีเงื่อนไขดังกล่าว

ซึ่งการแก้ไขดังกล่าวย่อมส่งเสริมและแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในการเรียกค่าทดแทนตามกฎหมายครอบครัวระหว่างชายและหญิงให้เสมอภาคกันได้

บทสรุป

หลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะความแตกต่างทางเพศของบุคคลนั้นถือเป็นหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรอง ซึ่งหลักการดังกล่าวปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ และยังมีกฎหมายเฉพาะบัญญัติรับรองไว้คือ พระราชบัญญัติความเท่าเทียมทางเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดมาตรการคุ้มครองผู้ถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศและป้องกันการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศอีกด้วย อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังมีบทบัญญัติในกฎหมายที่แสดงให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศปรากฏอยู่ แม้จะมีความพยายามแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศมากขึ้น โดยหลักกฎหมายในครอบครัวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ปรากฏความไม่เท่าเทียมระหว่างชายและหญิงอยู่เช่นกัน โดยในการเรียกค่าทดแทนของสามีภริยาในกรณีที่คู่สมรสอีกฝ่ายเป็นชู้ กรณีไม่มีการฟ้องหย่าและเป็นการเรียกจากผู้ที่เป็นชู้กับภริยาหรือสามีตนนั้น หลักการและเงื่อนไขการเรียกค่าทดแทนระหว่างสามีเป็นผู้เรียกและภริยาเป็นผู้เรียกแตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าขัดหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเนื่องจากกรณีชายซึ่งเป็นสามีเป็นผู้เรียกนั้น สามารถเรียกค่าทดแทนจากชายหรือหญิงก็ได้ หากชายหรือหญิงนั้นล่วงเกินภริยาตนในทำนองชู้สาว โดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าเป็นการกระทำโดยเปิดเผยหรือไม่ ในขณะที่หญิงซึ่งเป็นภริยาจะเรียกค่าทดแทนได้จากหญิงอื่นเท่านั้น โดยหญิงนั้นต้องมีความสัมพันธ์ฉันคู่สาวกับสามีของตน ซึ่งถ้อยคำแตกต่างจากกรณีสามีเป็นผู้เรียกค่าทดแทน นอกจากนี้หญิงนั้นต้องแสดงโดยเปิดเผยด้วยว่าเป็นชู้กับสามีตน ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระการพิสูจน์ให้ภริยาผู้ฟ้องเรียกค่าทดแทน ทั้งโดยสภาพแล้วเป็นเรื่องยากที่การคบชู้จะเป็นการกระทำโดยเปิดเผย

ดังนั้น จึงขอเสนอให้ปรับปรุงเงื่อนไขตามหลักในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง ให้ทั้งในกรณีที่สามีเป็นผู้เรียกค่าทดแทนและภริยาเป็นผู้เรียกค่าทดแทนมีเงื่อนไขเดียวกัน โดยใช้ถ้อยคำตามกฎหมายเหมือนกัน เพื่อมิให้หลักกฎหมายดังกล่าวก่อความไม่เสมอภาคและเท่าเทียมกันระหว่างเพศอีกต่อไป

บรรณานุกรม

ประสพสุข บุญเดช. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วย
ครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ ๒๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา,
๒๕๖๔

ไพโรจน์ กัมพูสิริ. ย่อหลักกฎหมายครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๓